



ИРЖИ ПАДЕВЕТ (Jiří Padevět, 1966) е чешки писател и книгоиздател, а от 2006 г. е директор на издателство „Академия“ (Akademia). В творчеството му доминира темата за най-тягостните десетилетия на чешката история през XX век – нацистката окупация, когато Чехословакия е обявена за протекторат, и комунистическия режим. Такива са например книгите му *Кървави финали: пролетта на 1945-а в чешките земи* (*Krvavé finále: jaro 1945 v českých zemích*, 2015) и *Кървавото лято на 1945-а: следвоенните насилия в чешките земи* (*Krvavé léto 1945: poválečné násilí v českých zemích*, 2016). За книгата си *Пътеводител на Прага от времето на протектората* (*Průvodce protektorátní Prahou*, 2013) е отличен през 2014 г. с престижната литературна награда Magnesia Litera, а през 2018 г. излиза неговият *Пътеводител през сталинистка Прага 1948 – 1956. Градове – събития – хора* (*Průvodce stalinistickou Prahou 1948 – 1956: Místa – události – lidé*, 2018). Сред най-новите му книги на тази тема са *Комунистическите лагери* (*Komunistické lágry*, 2019) и *Кървавата есен на 1938-а* (*Krvavý podzim 1938*, 2020).

В жанра на късия разказ подхожда с удивителния талант да внушава трагизма чрез комични детайли и привидни баналности. Предложените разкази са от книгата на Иржи Падевет *Сънища и стигми* (*Sny a sekyry*, 2019).

ДВЕТЕ ОБУВКИ си даваха вид, че са застанали успоредно една на друга, и затова той отмести единия си крак леко встрани, за да наруши симетрията им. Струваше му се, че левият му чорап се е смъкнал малко надолу, но кракът явно не даваше знак, че обувката го убива. Отново върна стъпалото на предишното му място и с две ръце придърпа токата на колана си така, че да застане точно, ама съвсем точно по средата. После я понамести. По пода маршируваше муха, но нещо не ѝ се удаваше да държи права линия. „Най-вероятно се е насмукала с бира от някоя локва“, помисли си той. После си представи как му оповръща обувката, та дори и крачола, и се чудеше дали да се усмихне, или да се намръщи. В крайна сметка се поусмихна. Мухата направи едно кръгче във въздуха, кацна отново на пода и продължи да марширува около крака му насам-натам, сякаш по време на полета си беше изръсила нещо и сега го търсеше, все едно си беше изпуснала дамската чанта. Отново се усмихна, но едва-едва, за да не го види никой. Дори през потника и ризата униформата така го боцкаше по гърба, че му се искаше да се почеше. Но нямаше как. Прииска му се да си пъхне показалеца в носа, там също нещо го сърбеше. Стражарят се завъртя, но прокурорът му хвърли толкова строг поглед, че униформата спря да го боцка. На инат отмести крака си и придърпа токата на колана настрани, за да наруши симетрията. Умираще от скука, Милада Хоракова¹ страшно дълго време вече говори. Златна службица си е в управлението.

Прага, 31 май 1950 г.

Освен всичко друго в показанията си пред съда Милада Хоракова заявява: „Как стигнах дотук, какви са били подбудите ми, уважаеми съдии, мисля, че и по време на разследването на Държавна сигурност стана ясно, че със сигурност те не са били низки и нечестни“.

¹ Милада Хоракова (1901 – 1950) е чешка юристка, народна представителка и феминистка. Става жертва на скалъпен срещу нея публичен политически процес, на който е обвинена в заговор и държавна измяна. Процесът продължава от 31 май до 8 юни 1950 г., като е принудена да се защитава сама, а изслушването ѝ от съда е още на първия ден. По време на процеса в съдебната зала са носени кошове с хиляди декларации на хора, организирани от заводските структури на Чешката комунистическа партия и милицията, в които се иска най-строго наказание за обвиняемата. Впоследствие става ясно, че зад това стоят структурите на Държавна сигурност и на Съветския съюз. Осъдена е на смърт, но отказва да моли за милост. Екзекутирана е на 27 юни 1950 г., след което е кремирана, но урната с праха ѝ изчезва. – Б. пр.

ПРИДЪРПА шапката си на тила, но тръбата продължи да го убива. Огледа се за по-удобно място, но нищо друго не му хрумна. Надигна глава, свали шапката си и изтупа от нея пращинките от ръждата. Сякаш този червено-кафяв прах беше покрил всичко, беше влязъл в очите, в ушите, в устата му, изобщо беше по цялото му тяло. Така ръждясват тялото и мисълта. Слънцето надзърна през сивия облак към покритата с ръжда земя и обгърна със светлина тръбите. Може да се каже, че дори топлеше. Със странни движения на тялото и ръцете той се опита седешком да си свали ватенката, стана му смешно, затова реши да се откаже и се изправи. Сега вече беше значително по-добре. Явно на слънцето му дойде в повече ръждивата пустош и отново се скри. Той сложи ватенката до пакетчето, старателно наместено между сандъка, върху който искаше да седне, и тръбата, на която искаше да опре глава. Едва сега забеляза, че докато правеше акробатика с ватенката, от нея беше изпаднала книга. Слънцето отново излезе от укритието си и се спря върху бръмбара рогач, който се опитваше да се измъкне изпод обложката на книгата. Пресегна се да вземе книгата и бръмбарът припряно сви едното си краче. Може да се е наранил, докато книгата е падала на земята. Щом се изправи, той забеляза, че ватенката е напуснала отреденото ѝ място и ръкавите ѝ бяха обгърнали сандъка, сякаш искаха да го предпазят от нещо. От какво трябваше да го предпазват, нима имаше намерение да преспи с него? Гледаше как бръмбарът дращи с крачетата по книгата, и седна на сандъка с книгата в ръце. С лявата ръка сви ватенката на топка, сложи я на тръбата и чевръсто се облегна на нея. Отвори „Червен смях“ на Леонид Андреев на страницата, до която беше стигнал в автобуса. Тогава Бохумил Храбал² огледа двора и му хрумна, че и неговият смях би бил червен от всичката тази ръжда наоколо. От слънцето изпадна късче ръжда и докато се опитваше да се изплюе, нещо заскърца между зъбите му.

Кладно, пролетта на 1950 г.

² Бохумил Храбал (1914 – 1997) е сред най-издаваните и четени чешки писатели на XX век. През 1949 г. започва работа в Стоманодобивния завод в Кладно, Чехословакия, където се занимава с пакетирането на хартиени отпадъци, които се преработват като вторични суровини. Тази професия позволява на Бохумил Храбал да чете забранявани от официалната власт заглавия, чиито тиражи се изпращат за унищожаване. Върху този автобиографичен момент той изгражда своя роман *Прекалено шумна самота*. – Б. пр.

Вестник „Руде право“³ написа: „Най-сетне настъпи и този ден. Столицата на републиката Прага, украсена както никога преди, се пробуди в сивото утро на 7 май. От пет часа сутринта хора от всички краища на града се стичаха в центъра – на Вацлавския площад. Хилядното множество се тълпи по тротоарите на площада. Първите униформи се появяват пред тържествено украсената трибуна. И след миг се отправят към центъра на големия площад. Красиво подравнен строй от формирования на армията, на Държавна сигурност и на народната милиция“.

ЩОМ ОСТАТЪКЪТ ОТ ЗИМАТА направи опит да се промуши през пролуката между прозорците, той взе от облегалката на стола пуловера и го навлече през глава. Поло яката веднага атакува врата му. Запали цигара, дръпна си веднъж, остави я в улейчето на пепелника и с двете ръце се почеса по врата. Явно ще се наложи да избира между студа и боцкането, тъй като не му се ходеше до съседната стая за друг пуловер. Почеса се отново и имаше чувството, че чува как кожата му почервениява. Звукът от почервяването беше пронизващ и далеч по-отчетлив от сивите звуци навън. Имаше и друг, червено-сив звук, който запалената цигара издаваше. Вероятно защото от доста време беше забравил за нея. За момент остави врата си на мира и се захвана с цигарения дим. Сиво-синият звук се издигаше нагоре и безпомощно се блъскаше в тишината на тавана. Отново постави цигарата в улейчето и си свали пуловера. Метна вълнения капан зад себе си и му хрумна по-добра идея. Стана, взе пуловера и го натъпка между перваза и прозореца. Сивите звуци отвън утихнаха и остатъкът от зимата започна да отстъпва, тъй като пуловерът забочка и него. Върна се при масата, дръпна отново от цигарата и след това я удуши в пепелника, който започваше да прилича на достойна за уважение гробница на Чехословашката дирекция по тютюна. Тогава Вацлав Хавел завъртя ваялка на пишещата машина и започна да пише отворено писмо до Густав Хусак⁴.

8 април 1975 г.

³ Всекидневникът „Руде право“ (чеш. rudý – червен, кървавочервен) е печатният орган на Чехословашката комунистическа партия през периода 1920 – 1995 г. От 1995 г. излиза само със заглавие „Право“. – Б. пр.

⁴ Густав Хусак (1913 – 1991) е словак по произход и с последният президент на социалистическа Чехословакия, наричан „президентът на забравата“. След събитията по време на Пражката пролет през 1968 г. Хусак се превръща в своеобразен лидер на партийните членове, които застават на страната на Москва, заради което е назначен за ръководител на Комунистическата партия на Словакия, а през 1969 г. става първи секретар на Комунистическата партия на Чехословакия. На 29 октомври 1975 г. е избран за президент и остава на тази длъжност до 10 декември 1989 г. – Б. пр.

В писмото си Вацлав Хавел пише: „От страх, че ще си загуби мястото в училището, учителят преподава неща, в които не вярва; от страх за своето бъдеще ученикът повтаря тези неща; [...] от страх, че негови-ят син или дъщеря няма да имат на приемния изпит в училище необходи-мия брой точки според уродливата политическо-точкова система, бащата се съгласява да работи какво ли не и „доброволно“ да изпълнява всичко, което се иска от него. От страх за евентуални последствия хо-рата участват в изборите, избират посочените им кандидати и се прест-руват, че приемат този ритуал за истински избори; от страх за собстве-ното си съществуване, за положението си в обществото и за кариерата си ходят на събрания, гласуват за всичко, което очакват от тях, или най-много да си мълчат; [...]. От страх хората ходят на разни официални тържества, манифестации и шествия. [...] Заради желанието да се само-съхранят, мнозина дори доносничат, обвинявайки другите, че са вър-шили неща, които са правили самите те“.

Превод от чешки: **Борислав Борисов**